

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA SERVİSİ

SAYI: 5

MART 2017

KADEME: A-8

KONU: Çocuklarda Davranış Bozuklukları ve Öneriler

Çocuklarda Davranış Bozuklukları ve Öneriler

Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları

Davranış, bireyin dışardaki diğer insanlarla da doğrudan doğruya gözlemlenebilecek tüm eylemleridir. Uyum ise bireyin sahip olduğu özelliklerinin kendi benliğiyle içinde bulunduğu çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bu ilişkiyi sürdürebilmesidir. Çocuğun belirli bir sınır ya da engellenmesinden sonra çevresiyle olan ilişkilerinin bozulması uyumsuz davranışları sergilemesini doğurur.

Kişilik, en uygun ortamlarda bile, pek çok sorunlar çözümlenip, engeller aşılarak geliştirilir. Çocuk gelişiminin doğal seyri içinde bir yandan yeni yetenekler ve beceriler kazanırken, bir yandan da pek çok sorunla karşılaşmaktadır. Çözümlendiği her sorun ve engel, çocuğun ruhsal gücünü artırmakta ve ona kendi sorunlarıyla baş etmeyi öğretmektedir. Böylece çocuk, ebeveyn koruyuculuğuna daha az ihtiyaç duyarak, bağımsız davranışa yönelmektedir.

Davranış bozuklukları; çocuğun çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı, iç çatışmalarını davranışlarına aktarması sonucu ortaya çıkar. Hırçnlık, sinirlilik, saldırganlık, inatçılık, yalan söyleme, bir şeyler çalma, küfür gibi davranışlar davranış bozukluklarına girer.

Gelişim basamaklarında karşılaşılan sorunlar olağan ve geçicidir, fakat çocuk bu dönemlerinde çevresindeki yetişkinlerin, anne babanın **yanlış tutumlarına** maruz kalırsa veya sorunlarını çözerken **engellemelerle** karşılaşarsa, dönemselsel yani olağan diye nitelenen bu sorunların çözümü yeni gelişim dönemlerine ve çocuğun ileriki yaşlarına ertelenir. Bunlara tepki olarak çocukta duygusal düzeyde bozukluklar görülebilir ve olağan sorunlar büyür.

Bu olumsuz tepkiler uyum ve davranış bozuklukları olarak adlandırılır. Örneğin, 2 ila 3 yaşında çocuğa tuvalet eğitimi verilmezse, kendi başına yeme alışkanlığı kazandırılmazsa, bu sorunlar sonraki dönemlere aktarılır ve yeni dönem sorunlarıyla katlanarak büyür. 2 ila 6 yaş oyun çağında oyuna doymamış ya da arkadaşlık ilişkisi kuramamış bir çocuk, okul çağı 6 ila 12 yaşında, toplu oyunlara katılmaz, onlarla kaynaşarak çağını yaşamak yerine, sürekli yalnız kaldıysa, ileride içine kapanık bir çocuk ve yetişkin olabilir. Buna mukabil bir önceki dönemin sorunlarıyla başa çıkmak zorunda kalır.

Çocuk gelişimsel olarak kendi kendine üstünü giyinme ve yemek yeme davranışlarını yapabilecek becerilere sahipken, aile tarafından sürekli bu becerilerini sergilemesi *engellendiye*, bu alandaki gelişimini fark etmesi ileriki yaşlara kalacağı için yeni gelişim dönemlerinde ortaya çıkacak sorunlarla baş etmesi güçleşecektir. Bu nedenle ebeveyn desteği, sevgisi, ilgisi, şefkati çocuk için çok önemlidir.

Çocuğun kendine güvenli, sağlıklı bir kişilik geliştirmesi için güven veren, anlayışlı, sevgi dolu ve olumlu bir destekleyici ebeveyn modeli ve çevre gereklidir. Bu destekleyici ebeveyn modeli ve çevreyi bulamayan çocuk, kendine güvensiz olur, kimsenin kendisini sevmediğini düşünerek, çevresindekilere kuşkuyla bakar, karmaşık duygu ve çelişkiler içinde *bunalıma* girer. Büyüklerin ilgisini çekmek için gereksiz davranışlar yapar. Sonuçta bir sınırdan sonra çocuğun çevreye olan uyumu bozulur. Bu tür uyum bozukluklarının başında sürekli sinirlilik, kavgacılık, hırçınlık, söz dinlememe, karşıt gelme, geçimsizlik vb. görülür. Baskıcı, aşırı disiplinli ve aşırı koruyucu aile tutumları da uyum ve davranış bozukluklarına yol açar. Çocuklarda ruhsal sorunlar yalnızca ailenin yanlış tutumlarına bağlı olarak gelişmez, dış etkenlerden, çevresel faktörlere bağlı olarak da gelişebilir. Yangın, deprem, tüp patlaması, kaçıırılma, araba kazası geçirme, cinsel saldırıya uğrama gibi travmatik olaylar; evdeki kavga ve huzursuzluklar, aile içi şiddet gibi aile içi sorunlar; ölüm veya boşanma nedeniyle anne babadan uzak kalma gibi kayıp ve ayrılıklar da uyum ve davranış bozukluklarına yol açan çevresel faktörlere örnek olarak verilebilir. Bu tür olaylar ve sorunlar yaşayan çocuklar çeşitli korkular geliştirir ve örselenmesine bağlı olarak, ruhsal belirtiler ortaya çıkar.

Bu tür dış örselenmelerde çocuğun tekrar ruhsal sağlığına dönmesinde anne-babanın destekleyici tutumu çok önemlidir. Çünkü anne-baba tutumu sorunu düzeltici yönde de, çocuğun uyumsuzluğunu tamamen artırıcı yönde de olabilir. Yine bir sorun da çocuğun yapısı veya geçirdiği hastalıklarla ilgilidir. Örneğin beyin incinmesiyle doğan, sakatlığı veya herhangi bir süreğen hastalığı olan çocuklar da uyumsuzluk belirtileri gösterirler.

Genel Olarak Davranış Bozukluklarının Nedenleri

Dikkati çekmek: Çocuğa gerekli ilgi ve sevgi gösterilmediği takdirde ya da yeterli kaliteli zaman ayrılmadığında dikkat çekmek için davranış bozukluklarına yönelir.

Ebeveyne karşı güç kazanma isteği

İntikam alma isteği: Özellikle dayak yiyen, sevgi verilmeyen, ilgi gösterilmeyen çocuk anne babasından intikam almak ister. Aşırı otoriter, katı disiplin ve baskıcı tutum anne-babaya karşı öfke ve nefret duygularının gelişmesine ve buna paralel olarak başkaldırıcı bir birey oluşmasına neden olur.

Yetersizlik: Çocuğun kendine güvensiz olması davranış bozukluklarına neden olur. Anne babanın aşırı koruyucu, hoşgörülü tutumu, gerektiğinden fazla özen gösterilmesi fazla kontrol anlamına gelir. Sonuçta çocuk diğer kimselere karşı aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal olarak çabuk kırılan bir kişi olur. Bu durum çocuğun kendi kendisine yetmesine olanakvermez ve davranış bozukluklarına neden olur.

Uyum ve Davranış Bozukluklarında Yanlış Anne Baba Tutumları

Uyum ve davranış bozuklukları, yukarıda sözünü ettiğimiz gibi yanlış anne baba tutumlarına bağlı olarak ortaya çıkabilir. Bazen de, davranış bozukluğu başka bir faktöre bağlı olarak ortaya çıkar, ancak yanlış anne baba tutumları nedeniyle;

- Karşılaşılan durum, tırmanarak artabilir.
- Yeni uyum ve davranış bozukluklarının ortaya çıkmasına neden olabilir.
- Öz güven eksikliği, içine kapanıklık, aşırı kaygılı olma gibi sorunların ortaya çıkmasına katkıda bulunarak kişilik gelişimini olumsuz etkileyebilir.

Uyum ve davranış bozukluğu geliştiren çocukların ebeveyn yanlış tutumları şöyle özetlenebilir:

- Anne babalar çocuklarının bilinçli olarak belirli yaptıklarını düşünerek sorunu görmezden gelir veya davranışı ve çocuğu baskı altına almaya çalışır. Oysa, çocukların çok büyük bir çoğunluğu, bilinçli olarak bu davranışları sergilemez. Çevrelerine bir mesaj vermek için, yani **"Lütfen beni dinle. Duygusal bir kırıklık yaşıyorum, dikkatini bana ver"** mesajını iletmektedirler. Rahatsız oldukları durumu ifade etmek için bunu yaparlar.

- Anne babalar sorunu gidermek için, davranışı yapan çocuğu küçük düşürücü, aşağılayıcı ve suçlayıcı tavırlar sergilerler. Bazı aileler sorunu gidermek için çeşitli ceza yöntemlerine, hatta şiddete bile başvurmuşlardır. Mastürbasyon yapan çocuğa ceza vermek, parmak emmen çocuğun ağzına biber sürmek ve altını ıslatan çocuğu deşifre etmek örnek olarak verilebilir. Ailelerin, cezadan, suçlayıcı tavır ve baskıcı tutumlardan uzak durmaları gerekir. Bu tip tutumlar sorunu artırmaktan başka bir işe yaramaz.
- Bazı aileler ise, sorunu kendi haline bırakıp, kendiliğinden geçmesini bekler. Hâlbuki, uyum ve davranış bozuklukları kendiliğinden geçmez, bu bozukluğun altında yatan sebepler ortadan kaldırıldıktan sonra geçer. Zaman içinde kendiliğinden geçen inatlaşma, parmak emme, altını ıslatma vb. sorunlar yukarıda sözünü ettiğimiz normal dönemsel sorunlardır. Uyum bozukluğu olarak ortaya çıkan davranışlar ise ileriki yaşlarda ortadan kalkmış gibi gözüksede ya yeni bir sorun olarak, ya da tekrarlanarak karşımıza çıkar. Örneğin, parmak emme davranışı okul yıllarında tırnak yeme veya özgüven eksikliği olarak yeniden belirebilir. Altını ıslatma davranışı olan 2,5 ve 5 yaşlarında iki çocuğu ele alalım; 2,5 yaşındaki çocuğun sorunu 6 ay içinde kendiliğinden geçebilir, çünkü bu yaşta görülen davranış normaldir; ancak 5 yaşındaki çocuğun davranışı kendiliğinden geçmez, çünkü bu bir uyum bozukluğudur.

Bu tür uyum ve davranış bozukluğu düşünülen çocuklar için psikiyatrist ve psikologlara başvurulmalıdır. Bu başvuruda önemli olan iki nokta vardır: İlki, gideceğiniz uzmanın mutlaka psikiyatri veya psikoloji disiplininin gelmesidir. İstismara çok açık bir alan olması nedeniyle bu disiplinlerden gelmemiş insanlar pekala dışarıda etik dışı, anti bilimsel ofisler açabilir, kendilerini psikiyatrist (doktor) veya psikolog gibi tanıtır çalışıyor olabilirler. İkinci husus ise psikiyatrist veya psikoloğun uzmanlık alanının “çocuk” olmasıdır. Bu alandan olmasına karşın uzmanlığını “çocuk” üzerinde yapmamış psikiyatrist veya psikologlar yine etik dışı hareket etmiş olup size yarardan çok zarar verebilirler.

Kaynakça:

Psk. Emre Sipahiođlu, İndigo Dergisi, 2014

Prof. Dr. Halûk YAVUZER, ÇOCUK EĞİTİMİ EL KİTABI, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1995

Uzm. Psk. Danışman Vahdettin YAŞAR, ÇOCUKLARDA DAVRANIŞ PROBLEMLERİ
VE ÇÖZÜM YOLLARI, Hayat Yayınları, İstanbul, 2013

Ercan ÖZYEL, ÇOCUKTA DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI,
Çocuk ve Aile Komisyonu

biltek.tubitak.gov.tr/gelisim/psikoloji/nedir.htm